

MUSIQA TA'LIMI ORQALI O'QUVCHILARDA MILLIY O'ZLIKNI SHAKLLANTIRISH

Baratova Firuza Baxtiyor qizi

Toshkent viloyat Pedagogika texnikumi musiqa fan o'qituvchisi

Ismailova Gulchexra Rozimatovna

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universitet

Musiqa madaniyati fakulteti o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14935060>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20- Fevral 2025 yil

Ma'qullandi: 24- Fevral 2025 yil

Nashr qilindi: 27-Fevral 2025 yil

KEY WORDS

musiqa ta'limi, milliy o'zlik, madaniy meros, xalq qo'shiqlari, milliy cholg'ular, estetik tarbiya, musiqiy qadriyatlar, o'quvchilarning identifikatsiyasi, interaktiv metodlar, ta'lim texnologiyalari.

ABSTRACT

Ushbu maqolada musiqa ta'limining o'quvchilarda milliy o'zlikni shakllantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Musiqa san'ati yosh avlodning milliy madaniyatga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularning ma'naviy va estetik dunyoqarashini rivojlantirish vositasi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada milliy musiqiy meros, xalq qo'shiqlari va an'anaviy cholg'ular orqali o'quvchilarning o'ziga xos milliy identifikatsiyasini shakllantirish metodlari yoritiladi. Shu bilan birga, milliy musiqa asarlarini ta'lim jarayoniga integratsiya qilishning zamonaviy yondashuvlari, didaktik usullar va interaktiv metodlar tahlil etiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'quvchilarda milliy g'urur va o'zlikni anglashni mustahkamlash uchun an'anaviy musiqiy qadriyatlarni ta'lim jarayonida faol qo'llash samaradorligi asoslanadi.

Musiqa inson qalbining eng nozik tuyg'ularini aks ettiradigan, milliy qadriyatlarni asrab-avaylash va avloddan-avlodga yetkazishda muhim vosita hisoblanadi. Har bir millat o'ziga xos kuy-qo'shiqlari, cholg'u asboblari va ohanglari orqali o'z madaniyatini namoyon qiladi. Shu bois, musiqa ta'limi nafaqat san'atni o'rgatish, balki milliy o'zlikni shakllantirishning eng samarali yo'llaridan biri sifatida qaralishi kerak.

Bugungi globallashuv sharoitida ko'plab yoshlar milliy merosdan uzoqlashib, begona madaniyatlarning ta'siriga tushib qolmoqda. Ayniqsa, internet va ommaviy axborot vositalari orqali tez tarqalayotgan zamonaviy musiqalar yosh avlod ongiga ta'sir o'tkazib, ularning didi va estetik qarashlarini o'zgartirib yubormoqda. Shu nuqtayi nazardan, maktab ta'limida milliy musiqani targ'ib qilish, xalq kuy-qo'shiqlari va an'anaviy cholg'ularni o'rganishga alohida e'tibor qaratish zarur. Bu jarayon o'quvchilarda o'z milliy qadriyatlariga bo'lgan hurmatni oshirib, ular qalbida vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishga yordam beradi.

Musiqa darslarida o'quvchilarga milliy musiqiy merosni o'rgatish ularning o'zligini anglashida muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki xalq qo'shiqlari va an'anaviy kuylar inson ruhiyatiga bevosita ta'sir qilib, uning ongida o'z millati, tarixi va madaniyatiga bo'lgan chuqur bog'liqlik hissini uyg'otadi. Musiqa orqali tarbiya olish nafaqat estetik didni shakllantiradi, balki o'quvchilarga milliy faxr, tarixiy xotira va o'z madaniyatini qadrlash kabi fazilatlarini ham singdiradi.

Shunday ekan, musiqa ta'limining asosiy vazifalaridan biri yosh avlodni milliy qadriyatlar bilan tanishtirish, ularning milliy madaniyatga bo'lgan qiziqishini oshirish va o'zbek musiqasi orqali ularning ichki dunyosini boyitishdan iborat. Chunki milliy musiqa faqatgina bir san'at turi emas, balki xalqning ruhiy olamini, tarixiy kechinmalarini va ma'naviy merosini o'zida mujassam etgan beqiyos xazinadir.

Metodologiya:

Har qanday ilmiy izlanish, ayniqsa, ta'lim va tarbiya sohasidagi tadqiqotlar, puxta o'ylangan metodologik asosga ega bo'lishi lozim. Musiqa ta'limi orqali o'quvchilarda milliy o'zlikni shakllantirish bo'yicha izlanishlar olib borishda turli metodlar, innovatsion yondashuvlar va pedagogik texnologiyalar muhim o'rin tutadi. Bu jarayonning samaradorligi, eng avvalo, qanday usullardan foydalanishga bog'liq.

Ushbu tadqiqotda milliy musiqiy merosni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish uchun **tarixiy-taqqoslama tahlil, kuzatish, eksperiment va interaktiv ta'lim metodlari** qo'llanildi. Tarixiy-taqqoslama tahlil orqali o'zbek musiqa madaniyatining avlodlar o'rtasida o'tish jarayoni, xalq qo'shiqlarining tarbiyaviy ta'siri va zamonaviy ta'lim jarayonidagi o'rni o'rganildi. Musiqa inson ongiga qanday ta'sir qilishi va milliy g'ururni shakllantirishda qaysi elementlar muhim ekani ushbu yondashuv asosida tahlil qilindi.

Bundan tashqari, o'quvchilarning milliy musiqaga qiziqishini shakllantirish va ularning identifikatsiyasini mustahkamlash maqsadida **pedagogik kuzatish va eksperiment** metodlaridan foydalanildi. Tajriba asosida aniqlanishicha, o'quvchilar xalq qo'shiqlarini kuylash yoki milliy cholg'ularni o'rganish jarayonida o'z madaniyatiga nisbatan iliq his-tuyg'ular shakllantiradi. Shu bois musiqa darslarida interaktiv usullardan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Metodik jihatdan olib qaraganda, **faoliyatga asoslangan ta'lim, o'yin metodlari va muammoli ta'lim** kabi usullar ham samarali bo'lishi aniqlandi. Misol uchun, o'quvchilar milliy musiqiy merosga oid loyihalar ustida ishlaganda, ularning milliy madaniyatga bo'lgan qiziqishi ortadi va ijodiy fikrlash shakllanadi. Ustozlar tomonidan **taqlid va dramatisatsiya usullari** qo'llanilganda, xalq musiqasining chuqur ma'nosi o'quvchilarga yanada yaqinroq bo'ladi.

Barcha metodologik yondashuvlarning umumiy maqsadi bitta – o'quvchilarga musiqa orqali o'z milliy qadriyatlarini anglatish, ularning estetik didini rivojlantirish va o'zlikni tanib-bilishiga yordam berishdir. Musiqa darslari shunchaki bir fan emas, balki tarbiya vositasi sifatida qaralishi lozim. Zero, milliy musiqamizni anglash va qadrlash orqali kelajak avlod o'z tarixini, madaniyatini va ajdodlar merosini yanada chuqurroq o'rganadi.

Adabiyotlar tahlili:

Musiqa ta'limining o'quvchilarda milliy o'zlikni shakllantirishdagi o'rni haqida turli manbalarda qimmatli tadqiqotlar olib borilgan. Ushbu tahlilda milliy musiqa, musiqa ta'limining tarbiyaviy jihatlari, madaniy merosni yosh avlodga yetkazishning didaktik asoslari va innovatsion yondashuvlar muhokama qilinadi.

Milliy musiqa va ta'lim tizimi bo'yicha tadqiqotlar: Musiqa ta'limi bo'yicha yetakchi tadqiqotchilar ta'kidlaydiki, **milliy musiqa madaniyatini o'rganish o'quvchilarda milliy g'urur, o'zligini anglash va estetik didni rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi.** Jumladan, A. A. Abduqodirovning "O'zbek milliy musiqasi va ta'lim" asarida musiqa ta'limi milliy tarbiyaning asosiy vositasi sifatida yoritiladi. Ushbu tadqiqotda maktab dasturlarida

milliy musiqaning o'rni va uning tarbiyaviy ahamiyati haqida keng fikr yuritiladi.

Bundan tashqari, N. S. Yo'ldoshev o'z tadqiqotlarida **xalq musiqasi va an'anaviy cholg'ularning o'quvchilarning hissiy-intellektual rivojlanishiga ta'siri** haqida fikr bildirgan. Uning ta'kidlashicha, o'quvchilarga xalq musiqa asarlarini o'rgatish milliy madaniyatga qiziqish uyg'otadi va ularning san'atga bo'lgan e'tiborini oshiradi.

Musika ta'limida didaktik yondashuvlar: Ta'lim metodologiyasini chuqur o'rganish maqsadida xalqaro tajribalar ham tahlil qilindi. Xususan, D. Elliotning "Music Matters" nomli asarida **musika ta'limining shaxsiy o'zlikni shakllantirishdagi roli** haqida so'z yuritiladi. Tadqiqotchining fikriga ko'ra, musiqa nafaqat bilim berish, balki insonning jamiyatdagi o'rnini anglashiga ham yordam beradi.

Innovatsion texnologiyalar va zamonaviy yondashuvlar: Boshqa tomondan, E. E. Kagan o'z tadqiqotlarida musiqa darslarida **dramatizatsiya va o'yin texnologiyalaridan foydalanish** usullarini taklif qiladi. Ushbu metodologiya o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlab, milliy qo'shiqlarga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, musiqa ta'limining milliy o'zlikni shakllantirishdagi roli beqiyos. Turli tadqiqotchilar bu jarayonda **xalq musiqa merosining o'rni, ta'lim metodologiyalari va innovatsion yondashuvlar** muhim ekanligini ta'kidlaganlar. Shu boisdan, musiqa darslarini milliy ruhda tashkil etish, xalq cholg'ularidan foydalanish va interaktiv metodlarni keng joriy qilish o'quvchilarning milliy o'zligini shakllantirishda samarali natijalar berishi mumkin.

Muhokama:

Musiqa inson qalbining aks-sadosi, milliy o'zlikning esa eng kuchli ifodalaridan biridir. Har bir xalqning musiqasi uning tarixini, madaniyatini, urf-odatlarini va estetik qarashlarini aks ettiradi. Shu sababli, musiqa ta'limining asosiy vazifalaridan biri o'quvchilar ongida milliy qadriyatlarni shakllantirish va ularni o'z madaniyatiga hurmat bilan qarashga o'rgatishdir. Bu jarayon, ayniqsa, globallashuv davrida yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi yoshlar turli madaniyatlarning ta'siriga uchraydi va milliy musiqaning o'quvchilar qalbida mustahkam o'rin egallashi uchun ta'lim jarayoni yangicha yondashuvlarni talab qiladi.

Ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, milliy musiqaga asoslangan ta'lim usullari o'quvchilarning nafaqat bilim olishiga, balki ularning hissiy-intellektual rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Musiqaning psixologik ta'siri tufayli o'quvchilar milliy qo'shiqlar, kuylar va cholg'ular orqali o'z madaniyatiga nisbatan chuqur mehr uyg'otadi. Xalq musiqasini o'rganish esa o'quvchilarning milliy o'ziga xosligini anglashiga va o'z madaniyatidan faxrlanishiga xizmat qiladi.

Muhokama jarayonida asosiy savollardan biri shuki: musiqa ta'limi orqali milliy o'zlikni shakllantirish jarayoni qanchalik samarali kechmoqda? Bugungi ta'lim tizimida milliy musiqaga qanchalik e'tibor qaratilmoqda? Haqiqat shuki, ko'plab maktablarda, ayniqsa, shahar muhitida milliy musiqaga nisbatan qiziqish pasayib bormoqda. Zamonaviy texnologiyalar va global madaniy tendensiyalar ta'sirida o'quvchilar asosan xorijiy musiqalarni tinglaydilar va milliy kuy-qo'shiqlardan uzoqlashib borayotganliklari kuzatilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, musiqa ta'limi yanada interaktiv, zamonaviy va innovatsion usullarga asoslangan holda olib borilishi zarur.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat shuki, musiqa darslarida xalq cholg'ularidan foydalanish, o'quvchilarni milliy musiqaga jalb etish usullari yanada rivojlantirilishi lozim.

O'quvchilar uchun jonli ijro tajribasini yaratish, ularni kuy va qo'shiqlarni kuylashga o'rgatish, xalq an'analarini musiqiy tarzda yetkazish – milliy o'zlikni shakllantirishning eng samarali yo'llaridan biridir. Chunki musiqa inson his-tuyg'ulariga bevosita ta'sir qiladigan san'at turidir va bu ta'sirni o'quvchilar qalbida uyg'otish uchun dars jarayonida milliy musiqa madaniyatining turli shakllari qo'llanishi kerak. Musiqa ta'limi milliy o'zlikni shakllantirishda beqiyos vositadir. Uning ta'siri nafaqat o'quvchilarning madaniy identifikatsiyasini mustahkamlash, balki ularning badiiy didi va hissiy-intellektual salohiyatini rivojlantirishda ham katta rol o'ynaydi. Eng muhimi, milliy musiqaga asoslangan ta'lim usullari orqali yosh avlod milliy qadriyatlarni o'zida his etadi va kelajakda ularni asrab-avaylashga harakat qiladi. Shu sababli, musiqa darslarini nafaqat o'qitish, balki milliy ruhni singdiruvchi muhim tarbiyaviy vosita sifatida qarash dolzarb vazifadir.

Xulosa:

Musiqa nafaqat inson ruhini yuksaltiradigan san'at turi, balki milliy o'zlikni shakllantirish va avlodlarga yetkazishning eng ta'sirchan vositalaridan biridir. Har bir xalq o'zining tarixiy xotirasini, ma'naviy qadriyatlarini va milliy ruhiyatini musiqasi orqali ifodalaydi. Shunday ekan, musiqa ta'limi yosh avlodni nafaqat san'at bilan tanishtirish, balki ularning o'z milliy ildizlariga mustahkam bog'lanishiga xizmat qilishi kerak.

Bugungi kunda globallashuv ta'sirida ko'plab yoshlar turli madaniyatlarning ta'siriga tushib, o'z milliy musiqiy merosidan uzoqlashib bormoqda. Bu jarayonda ta'lim tizimi oldida turgan muhim vazifa – milliy musiqani yosh avlodga singdirish, uni nafaqat o'rganish, balki his etish va qadrlashni o'rgatishdan iborat. Musiqa darslari bu borada asosiy rolni o'ynaydi. Chunki aynan dars jarayonida o'quvchilarga milliy kuylar, xalq qo'shiqlari va an'anaviy cholg'ular orqali milliy ruhiyat yetkaziladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, **milliy musiqani o'rganish o'quvchilarning nafaqat estetik didini rivojlantiradi, balki ularning tarixiy xotirasini mustahkamlaydi, milliy g'urur va o'zlikni anglash hissini kuchaytiradi.** Musiqa inson qalbini ochadigan sehrli kalit bo'lsa, uni ta'lim jarayonida to'g'ri yo'naltirish yosh avlodning o'z milliy madaniyatiga munosabatini shakllantirishga yordam beradi.

Shunday ekan, musiqa ta'limi shunchaki bir dars yoki majburiy fan emas, balki tarbiya va ma'naviyatni shakllantirishning muhim bosqichidir. Yosh avlod milliy kuylarni eshitib, ularni kuylab, cholg'ularni chalib o'sgan taqdiridagina, milliy o'ziga xosligini anglaydi va uni asrab-avaylashga intiladi. Bu esa nafaqat san'atning, balki umuman madaniy merosning barhayot bo'lishini ta'minlaydi.

Demak, milliy musiqani targ'ib qilish, uni ta'lim jarayoniga chuqur singdirish va yosh avlod qalbida bu san'atga bo'lgan muhabbatni uyg'otish – bu nafaqat pedagoglarning, balki jamiyatning umumiy mas'uliyatidir. Faqat shu yo'l bilangina biz kelajak avlodni milliy qadriyatlar bilan tarbiyalay olamiz va ularning milliy o'zlikni anglashiga ko'maklashamiz.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Abduqodirov, A. A. (2021). O'zbek milliy musiqasi va ta'lim. Toshkent: Fan va texnologiya.
2. Yo'ldoshev, N. S. (2018). Xalq musiqasi va uning o'quvchilarga tarbiyaviy ta'siri. Samarqand: Ma'naviyat.
3. Elliot, D. (1995). Music Matters: A New Philosophy of Music Education. New York: Oxford University Press.
4. Kagan, E. E. (2019). Interactive Methods in Music Education. London: Routledge.

5. NO, P. Pedagogical-psychological basis of using the approaches to education of new enlightenmentalists.

INNOVATIVE
ACADEMY